

Кулминационен връх в композицията на романа е голямата тютюнева стачка, причинена от въвеждането на тонгата. Този високоусъвършенствен начин на машинна обработка на тютюна е изключително прогресивен за времето си и се прилага все още в сравнително малко страни. Прилагането на тонгата, показано от Димов с безброй конкретни подробности, подсказани от втория му баща - тютюневия експерт Руси Генов, днес може да бъде оценено много по-всестранно с оглед изискванията на пазарното стопанство, съществувало тогава. Предизвиканата стачка, подготвена от комунистическите функционери, е съдбоносна за доста от героите в романа. Нейната подготовка е показана скрупулъзно от Димов, който е от малцината български писатели, съумяващи да вмъкнат директно идеологически постулати в художествения текст. Партийното събрание по този повод е от редките издържани описания на сблъсъците в партията вследствие на лявото сектантство. Задължителната победа на единното мнение коства живота на Макс Ешкенази. За първи път в българската литература се появи образът на отчаян от живота комунист, който се самоубива. Ето още едно от доказателствата за тезата, че „Тютюн“ е роман за българската, а не за класовата участ, чиято трагичност не се определя от социалната принадлежност.

Стачката е предшествана от множество нюанси на суеверен фатализъм - лоши сънища, символни раздели в самата сутрин преди стачката и пр., които намекват за търсения от Димов по-дълбок от видимия контекст. Така острият социален анализ се съвместява с дълбочинни обществени и психически структури. Братята Мореви напомнят за приказките за тримата братя, срещата на Борис с Мария - за срещата между царската дъщеря и обикновения човек; романът започва с края на гроздобера - най-старата земеделска култура по нашите земи, с която са свързани древни езически обичаи и ритуали.

Текстът също пази спомена за своето праначало. На остров Тасос гъркинята Крystalo отбелязва, че фон Гайер, за разлика от експерта Костов, е „неспособен да почувства сладостта на безполезния разговор“. Безполезният разговор е от голяма полза за литературната история при проследяването на движението между конкретното и функционалното значение на изобразявания факт.

По време на престоя си в Пловдив и пишейки романа „Тютюн“, Димов се запознава с бившия тютюнотърговец Кочо Апостолов - в много отношения прототип на Костов. По време на срещите бившето тютюнево величие се е явявало пред Димов с разкошен халат от жълта камилска вълна.¹ Споменът за цвета на връх-

¹ Доспевска, Н. Познатият и непознат Д. Димов. С., 1986. с. 174.